

Postwissels: formulieren, postwaardestukken en prentbriefkaarten

Behalve met het vervoer van brieven en pakketten zijn de postertijen zich al vroeg bezig gaan houden met financiële zaken. In de tijd dat het overschrijven per bank of giro nog niet bestond, bood de PTT al verschillende manieren om geldbedragen van de ene persoon aan de andere te bezorgen.

Een bekende manier daarvoor - die overigens nog steeds bestaat - was de **postwissel**. Dat werkte als volgt: persoon A (de afzender) vulde op het postkantoor een postwisselformulier in met een bedrag en de naam van de ontvanger. Tegelijkertijd betaalde hij dat bedrag aan de postertijen. Het ingevulde formulier werd door de postertijen naar persoon B (de ontvanger) gestuurd, en die kon daarmee het geld op zijn eigen postkantoor ophalen, of het op zijn rekening laten storten.

Die dienstverlening van de PTT moest natuurlijk betaald worden. Daarvoor betaalde persoon A het zogenaamde recht, meestal in de vorm van postzegels die op het postwisselformulier geplakt werden. De hoogte van dat recht was onder meer afhankelijk van de som die overgemaakt moest worden. Voor het formulier werd vaak ook nog een klein bedrag, bijvoorbeeld een halve cent in rekening gebracht.

Deze strook kan door den geadresseerden bij nevenstaande lijn van den Wissel gesneden en door hem behouden worden.

.....Gld.....Ct.

Naam en Woonplaats van den Afzender.

De betaling betreft:
 mijnen brief v.
 Uwen brief v.
 Uwe rekening v.

(N°. 55.)
 Mei 1872.

NEDERLANDSCHE POSTERIJEN.
Binnenlandsche Postwissel.

Groot.....Gulden.....Ct.

Te Aerkalen (de Gulden voluit geschreven.)

.....Gulden.....Ct.

Plaats voor de aanhechting der frankoerzegels.

Drukteekening-stempel van het kantoor van storting.

Aan

of order.

Plaats van bestemming

Straat, gracht, enz.

Betaalbaar ten Postkantore te

Ingeschreven in het Register N°. 13, onder N^o.....

Te.....den.....187 .

De Directeur van het Postkantoor,

Afbeelding 1: een ongebruikt postwisselformulier uit 1872, waarop de "Plaats voor de aanhechting der frankoerzegels" is aangegeven

Voor mij aan.....
Te.....den.....187 .

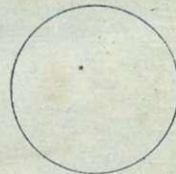
Het bedrag aan de ommezijde vermeld aan mij voldaan.

Te.....den.....187 .

Antoor-Stampel
van den dag der betaling.

Antoor-Stampel
van den dag der aankomst.

N^o.
v. h. Regr. N°. 14.

NOTA. Deze formulieren zijn op alle Post- en Hulpkantoren verkrijgbaar, tegen betaling van 1/2 cent per stuk. Zij kunnen alleen voor binnenlandsche geldverzendingen worden gebezigd.

Het regt, door de afzenders verschuldigd, bedraagt 5 cent voor elk som van f12,50, of voor elk gedeelte van f12,50. Het moet worden voldaan door middel van frankerzegels, die op de wissels zijn vast te hechten.

Op de strook kan de afzender zijnen naam en zijne woonplaats, de dagtekening van eenen brief of van eene rekening, alsmede elke andere aanwijzing betrekkelijk de strekking van het bedrag, dat per postwissel wordt overgemaakt, vermelden. Wanneer op de strook nog andere mededeelingen geschieden, is, behalve het regt, mede het gevone briefport van den afzender te heffen, en op gelijke wijze als het eerstgemelde te voldoen.

De betaling kan alleen geschieden ten Postkantore, 't welk daartoe aan de ommezijde bepaaldelijk is aangevezen en aan den persoon ten behoeve van wien de postwissel is afgegeven, of die, blijkens het vorenstaande endossement, daarop aanspraak heeft verkregen. De voldaan-teekening behoort door den regthebbende persoonlijk op het Postkantoor te geschieden. Wanneer hij niet kan schrijven, teekent hij met een kruis of ander handmerk, in tegenwoordigheid van twee op het Postkantoor bekende getuigen, die, onder eene daartoe betrekkelijke verklaring hunne naamteekening plaatsen.

Wanneer de kas van het Postkantoor tijdelijk ontoereikend is, kan de betaling van den postwissel eerst na aanvulling der kas verlangd worden.

Onregelmatigheden of verschillen moeten eerst opgelost worden, vóór dat de betaling kan plaats vinden.

De postwissels zijn niet langer dan eene maand geldig, te rekenen van den dag waarop het bedrag is gestort. Na dien tijd ter betaling aangeboden, wordt er eene autorisatie tot dat einde van het Hoofdbestuur gevorderd, aan te vragen door den Directeur van het Postkantoor, waar de betaling wordt verlangd.

Vermiste, verlorene of op andere wijze in het ongereede geraakte postwissels, kunnen door duplicaten vervangen worden. De duplicaten worden, op aanvraag der Directeuren, bij het Hoofdbestuur opgemaakt.

De betaling van postwissels eenmaal geschied zijnde, bestaat er geen verder verhaal op de Administratie. De belanghebbenden hebben er dus zorgvuldig voor te waken, dat zij niet in verkeerde handen komep.

Afbeelding 2: op de achterzijde van het formulier stond een uitgebreide gebruiksaanwijzing

In de loop der jaren zijn er in Nederland verschillende postwisselformulieren in gebruik geweest waarop de hoogte van het verschuldigde recht niet ingevuld hoefde te worden, maar al voorgedrukt was. Bij de prijs van deze formulieren was het recht al inbegrepen; deze formulieren behoren daardoor tot de postwaardestukken.

		NEDERLAND ☐ POSTWISSEL ☐ BINNENLAND				NEDERLANDSE POSTERIJEN	
		NAAM EN ADRES AFZENDER		P. H. E. NR.		RECHT 25 CENT betaald voor overmaking van een bedrag tot en met f 25,-	
				P. H. E. NR.		BEWIJS VAN STORTING VOOR EEN BINNENLANDSE POSTWISSEL. IN TE VULLEN DOOR DE AFZENDER.	
						NOTA: DIT BEWIJS MOET ZORGVULDIG WORDEN BEWAARD. INDIEN HET NIET WOKDT OVERGELEGD, KAN IN HET ALGEMEEN AAN NAVRAGEN GEEN GEVOLG WORDEN GEGEVEN.	
KANT. EN DATUM VAN STORTING		(HIERONDER GLD. GETAL IN LETTERS)		IN CIJFERS		GLD. CT.	
BEDRAG		GLD. CT.		GLD. CT.		GROOT. GLD. CT.	
NAAM EN ADRES AFZENDER		AAN		STRAAT		BESTEMD VOOR	
		TE				TE	
INLEGZIJDE STEMPILING		☐ DIENSTAANWIJZINGEN WORDEN AMBTSHALVE INGEVULD ☐				INVULLING DOOR DE AMBTENAAR	
		NUMMER VAN STAAT P. 118		CODENUMMER		INGESCHREVEN DOOR	
		KANTOOR VAN STORTING		MAAND VAN STORTING		NR. VAN STAAT P. 118	
STROOK VOOR MEDEDELINGEN KAN DOOR GEADRESSEERDE WORDEN BEHOUDEN		P. 55**				KANT. v. STORTING	
		1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19					

Afbeelding 3: een postwisselformulier uit 1957, een postwaardestuk met een tekst die het betaalde recht aanduidt

Afbeelding 3a: "RECHT 25 CENT betaald voor overmaking van een bedrag tot en met f 25,-"

Het mooiste exemplaar van deze postwissel-postwaardestukken is het formulier dat in 1924 gebruikt werd door het Provinciaal Waterleidingbedrijf van Noord-Holland. Het verschuldigde recht is op dit formulier namelijk niet met een tekst weergegeven, maar met een opgedrukte postzegel van 10 cent in het type-Bontkraag. Een medewerker van het waterleidingbedrijf vulde op dit formulier in hoeveel een bepaalde klant over het afgelopen kwartaal moest betalen en stuurde het formulier (in een envelop) naar de betrokken klant. De klant ging met het formulier naar het postkantoor en betaalde daar het bedrag, waarbij hij het rechterdeel van het formulier als stortingsbewijs mocht houden. De rest van het formulier werd bij het waterleidingbedrijf bezorgd, dat de wissel vervolgens kon incasseren.

POSTWISSEL REG. 14A NR. LEG. 14B NR.		BINNENLAND		NEDERLANDSCHE POSTERIJEN	
BEDRAG: GLD. Ct.		NEDERLAND		BEWIJS VAN STORTING VOOR EEN BINNENLANDSCHEN POSTWISSEL IN TE VULLEN DOOR DEN AFZENDER NOTA: DIT BEWIJS MOET ZORVULDIG WORDEN BEWAARD. INDIEN HET NIET WORDT OVERGEEFD, KAN IN HET ALGEMEEN AAN NAVRAGEN GEEN GEVOLG WORDEN GEGEVEN.	
HULPKANTOOR V. STORTING		GLD. Ct.		BETREFT BINNENL. POSTWISSEL	
(HIERBOVEN GLD. GETAL IN LETTERS) IN CIJFERS: G L D. Ct.		GROOT: GLD. Ct.		BESTEMD VOOR:	
AAN: PROVINCIAAL WATERLEIDINGBEDRIJF VAN NOORDHOLLAND OF ORDER		PROVINCIAAL WATERLEIDING BEDRIJF VAN NOORDHOLLAND		ABONNEMENT 1 ^e KWARTAAL 1924.	
STRAAT:		OF ORDER		TE BLOEMENDAAL.	
TE:		BLOEMENDAAL.		INVULLING DOOR DEN AMBTENAAR:	
DIENSTAANWIJZINGEN WORDEN AMBTSHALVE INGEVULD 1-1-		HOOFDKANT. V. BESTEMMING		NR. LEDGER NR. 13	
NUMMER V. LEDGER NUM. 13.		KANTOOR VAN STORTING:		KANT.-STORTING:	
GESTORT:		HANDTEKENING V. D. AMBTENAAR TEN KANTORE VAN STORTING: MODEL NR. 50		NR. REGISTER 13*	

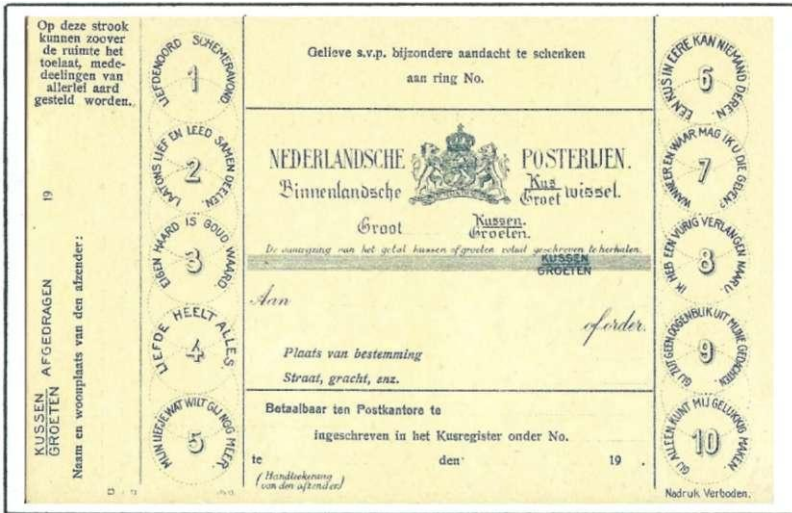
Afbeelding 4: postwissel formulier uit 1924, een postwaardestuk met afbeelding "Bontkraag"

Om een of andere reden is de postwissel voor fabrikanten van prentbriefkaarten vroeger een bron van inspiratie geweest. Deze prentbriefkaarten geven een verzameling postwisselformulieren extra kleur; kijkt u maar eens naar een paar voorbeelden:

Plaats voor aanhechting der frankverzegels.	
NEDERLANDSCHE POSTERIJEN. Binnenlandsche Postwissel. Groot 10 Gulden 5 1/2 Ct.	
De waarde van dit wissel, het getal in letters, wordt geïllustreerd door de afbeelding van de afzender.	
De afzender heeft er een bedrag van "10 Gulden 5 1/2 Ct." op ingevuld.	
Plaats van bestemming: Den Helder	
Straat, gracht, enz.	
Betaalbaar ten Postkantore te Den Helder	
Ingeschreven in het Register N° 13, onder N° 10	
te den 10	
(Nederlandsche een van Amsterdam.)	

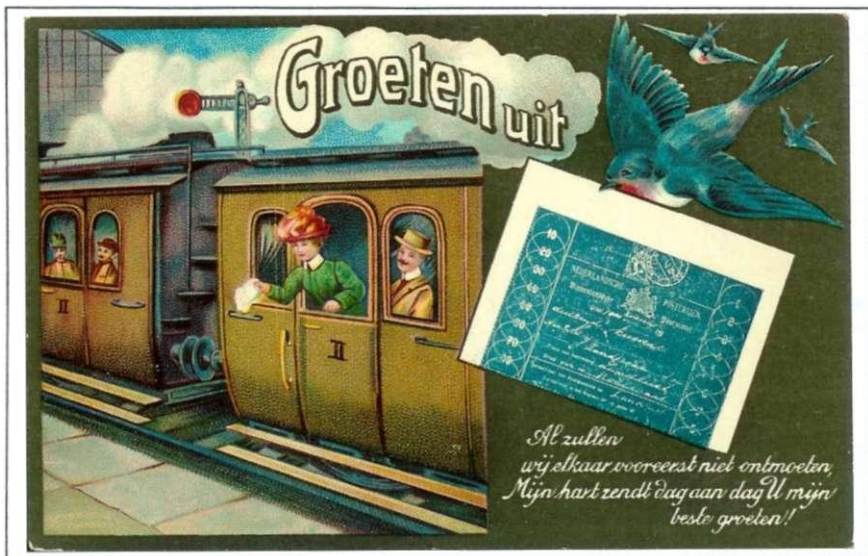
Afbeelding 5: prentbriefkaart met de afbeelding van een postwissel. De afzender heeft er een bedrag van "10 Gulden 5 1/2 Ct." op ingevuld. Deze kaart is in 1902 verstuurd van Amsterdam naar Den Helder.

Afbeelding 6: prentbriefkaart als "Kus/Groetwissel" (ongebruikt)

Afbeelding 7: prentbriefkaart met de afbeelding van een postwissel ter grootte van "Duizend groeten", een postbode en een stadsgezicht (de kaart is ongebruikt)

Afbeelding 8: ongebruikte kaart "Groeten uit...." De vogel draagt een postwissel met 'Duizend kussen'

Zo bezien biedt de postwissel curieuze verbinding van posthistorie en romantiek...

Jac Spijkerman

Vlak voor het ter perse gaan van dit nummer bereikte ons het bericht van het overlijden van

Albert Straten

Jarenlang bepaalde hij het beeld van de vereniging met het door hem ontworpen logo. En wie kent niet zijn tekeningen met het bekende mannetje, die tot voor kort in bijna elke aflevering van dit blad te vinden waren. Daarnaast was er de Kersttekening, waar iedereen naar uitkeek. Zelf ben je er niet meer, maar door jouw tekeningen zul je altijd in onze herinnering blijven voordeven.

